

Det kalla kriget under 1950- och 1960-talen

Koreakriget

Både Nordkorea och Sydkorea hade umgåtts med planer på att erövra den andra och tidigt 1950 lyckades Kim Il Sung genom att spela på stormaktsrivalitet mellan Stalin och Mao att få båda att godkänna en plan för invasion av det USA-stödda Sydkorea den 25 juni samma år.

En kommunistisk framgång i Sydkorea skulle kunna hota USA:s maktsfär kring Japan och USA fruktade att det också kunde tolkas som svaghet av Sovjetunionen och leda till förnyade aggressioner. Den risken fick Truman att ge militären klartecken att gå in och hjälpa sydkoreanerna. Truman fick även FN att stödja insatsen. Sovjetunionen hade vid det tillfället förklarat en bojkott mot säkerhetsrådet som protest mot att FN inte ville erkänna kommunistregimen i Kina. Sovjetunionen kunde därmed inte använda sin vetorätt, vilket får ses som ett av historiens största diplomatiska misstag.

Dock lyckades Truman själv göra ett ordentligt misstag kort därefter. Genom att låta sina trupper röra sig mot gränsen Kina-Korea gav han Kina en anledning till motanfall. I oktober 1950 strömmade stora mängder kinesiskt infanteri över gränsen och orsakade svåra förluster för de amerikanska trupperna, som pressades tillbaka. Efter ett tag stabiliserades striderna kring den trettioåttonde breddgraden, den ursprungliga gränsen mellan Nord- och Sydkorea. Nu befann sig Truman i en besvärlig situation, med ett fientligt Kina med goda relationer till Sovjetunionen, och en försvarsbudget som fyrdubblats på 18 månader.

Avkolonisering, tredje världen och supermakternas rivalitet

Koreakriget markerade att det kalla krigets fokus nu flyttats från Europa till Ostasien. Hädanefter skulle krigföring i andra hand i tredje världen vara en viktig del av stormakternas strategier.

Efter andra världskriget drog sig västmakterna i mångt och mycket tillbaka från sina forna kolonier. I deras plats återfanns en brokig mängd länder i avkoloniserade Afrika, Mellanöstern, Asien och dessutom ett ökande motstånd mot "*nordamerikansk imperialism*" i Latinamerika.

Mitt i denna avkolonisering fann sig Sovjetunionen i en gynnsam position som ledare för och allierad till världens "*antiimperialister*" och motståndsrörelser, vilka återfanns inte minst i tredje världen. Den rollen var dessutom extra framgångsrik i Afrika, eftersom många icke koloniserade nationer på kontinenten i jämförelse med Sovjet framstod som svaga och viljelösa motståndare mot kolonialismen.

Eisenhoweradministrationen, "massiv vedergällning" och revolter i Östeuropa

Eisenhowers utrikesminister John Foster Dulles var den dominerande figuren i USA:s utrikespolitik under 1950-talet. Dulles var en mer radikal antikommunist än sina föregångare. Han avvisade uppdämningspolitiken som Trumanadministrationen fört och förespråkade istället ett aktiv "*befriande*" som han förutspådde skulle leda till en tillbakagång för kommunismen. En hörnsten i utrikespolitiken var doktrinen om massiv vedergällning som Dulles lanserade 1954. Massiv vedergällning gick ut på att trovärdigt hota med USA:s överlägsna arsenal av kärnvapen och avskräcka en eventuell attack. Detta ansågs som ett nödvändigt sätt att avskräcka Sovjetunionen från aggressioner.

1953 påbörjade Dwight D. Eisenhower ett försök att avsluta Koreakriget. Försöket genererade det labila vapenstillestånd som råder än i dag. Med Koreakriget avslutat lyckades Eisenhower dra ner på de militära utgifterna med en tredjedel utan att göra några eftergifter i det kalla kriget. Vid flera tillfällen lyckades USA störta fientligt inställda regeringar i länder med hjälp av CIA. Att Sovjetunionen inte ingrep vid dessa

störtanden får väl närmast ses som ett resultat av att risken för ett kärnvapenkrig i ett sådant läge vore överhängande.

Men samtidigt hade en ny, dynamisk och reformvillig ledare tagit vid i Sovjetunionen. Nikita Chrusjtjov satsade på att skapa kontakter med Indien och andra nyckelländer i tredje världen. Genom utvecklandet av vätebomben 1953 och uppskjutandet av den första satelliten, Sputnik, 1957 stärkte Sovjetunionen sin makt och sitt anseende i världen.

I Europa såg Chrusjtjov till att bilda Warszawapakten 1955 som ett motdrag till den nya västtyska krigsmakten, och han beordrade byggandet av Berlinmuren 1961 för att stoppa massflykten från Östberlin. Muren visade sig vara ett dåligt drag ur PR-synpunkt, men han tog delvis igen det på en allians med Kubas Fidel Castro som nyligen tagit makten i en revolution 1959.

Förutom dessa händelser, fanns det andra som etablerar 1956-1962 som den första stora vändpunkten i det kalla kriget. Kulmen på de försämrade relationerna nåddes 1962 med Kubakrisen. 1956 satte Sovjetunionen in militär mot en antisovjetisk revolt i Ungern (se Ungernrevolten), och 1968 marscherade sovjetiska trupper in i Tjeckoslovakien och krossade den så kallade Pragvåren, en försmak av vad som skulle bringa kommunismen på fall runt 1990. Dessutom försämrades relationerna mellan Sovjetunionen och Kina. Rivaliteten mellan de kommunistiska staterna skulle senare leda till samförstånd mellan USA och Kina.

Kalla kriget i Väst- och Centralasien

Mellanöstern innehöll, och innehåller fortfarande, världens största oljereserv. Av denna anledning var USA, med sin och hela västvärldens stegrande bränsleförbrukning i åtanke, mycket intresserat av goda relationer och stabilitet mellan staterna i regionen, eftersom man ville hålla Sovjetunionen utanför inflytande.

Därför blev USA oroat när den nationalistiske premiärministern i Iran, Mohammad Mosaddeq började nationalisera brittiska och amerikanska oljeintressen. 1951 förstatligade Mossadeq landets brittiskägda oljekällor.

Storbritannien vände sig till Eisenhower vilket ledde till att CIA organiserade en statskupp med hjälp av en revolution, vilken genomfördes 1953. I fortsättningen kom USA att stödja den dåvarande shahen, Mohammad Riza Pahlavi, som bara dagarna innan hade flytt landet, skrämmd av stora demonstrationer till Mosaddeqs stöd. Han förblev en nära bundsförvant till USA de närmaste 25 åren, även när hans regim blev alltmer despotisk och avskydd av befolkningen. Ilska och bitterhet kokade under ytan i Iran i en hel generation, vilket till slut resulterade i Irans islamiska revolution 1979. Denna i sin tur ledde vidare till gisslankrisen på ambassaden i Teheran som bidrog till att hindra president Jimmy Carters omval 1980. I dag är regimen i Iran av USA utsedd till att vara en del av onskans axelmakter.

CIA under kalla kriget

USA använde CIA för att störta flera regimer som misstänktes vara på väg att bli kommunistvänliga, exempelvis Guatemala 1954. 1958 skickade USA trupper till Libanon för att försvara dess proamerikanska regim. Mellan 1954 och 1961 skickade Eisenhower ekonomiskt stöd och militära rådgivare till Sydvietnam, som senare skulle komma att absorberas av det kommunistiska Nordvietnam. Vietnam är ännu i dag (2017) ett av de få kvarvarande socialistiska länderna.

Den amerikanska politiken i den tredje världen misslyckades i flera fall med att skapa stabila USA-vänliga regimer. Efter en militärkupp i Kairo 1952 tog en nationalist vid namn Gamal Abdel Nasser över makten, vilket sedermera ledde till att Egypten förstatligade Suezkanalen 1956. Detta var början på Suezkrisen. I slutändan fick USA gå ihop med Sovjetunionen i FN för att hindra Frankrike och Storbritannien från att uppnå

en militär seger över Egypten. Detta visade sig allvarligt, eftersom Frankrike blev förbittrat och började en mer självständig politik, framförallt mot arabvärlden.

Eisenhower motsatte sig franska och brittiska imperiebyggande initiativ dels av försiktighet eftersom Sovjetunionen hotade med storkrig och dels på grund av att Suezkrisen underminerade hans protester mot Sovjetunionens invasion av Ungern som börjat åtta dagar tidigare. Efteråt skulle Eisenhower erkänna detta som sitt största misstag, eftersom det försvagade hans två viktigaste allierade och gjorde Nasser till en nationell hjälte i arabvärlden.

Suezkrisen utgjorde en vändpunkt som förebådade en växande klyfta mellan den gamla och den nya världen rörande amerikansk hegemoni. Detta bidrog till att de Europeiska stormakterna valde att utveckla egna kärnvapen och bildandet av EEC, allt för att minska beroendet av USA:s välvilja.

Sådana sprickor speglar förändringen i den globala ekonomin. Den amerikanska ekonomin hade börjat tappa fart jämfört med Japan och Västtyskland som snabbt återhämtat sig från andra världskrigets förödelse. USA, som sedan 1800-talet axlat manteln från Storbritannien som rollen som "*världens verkstad*", fann nu sin konkurrensförmåga minskad samtidigt som utländska producenter översvämmade landet med billiga varor.

Konflikterna på Kuba

1959 tog Fidel Castro makten på Kuba och störtade den tidigare USA-stödde diktatorn Fulgencio Batista, som flydde med Kubas statskassa. Den nya kommunistregimen nationaliserade inhemska och alla utländska tillgångar på Kuba, vilket inte sågs med blida ögon av USA som inledde handelsembargon gentemot Kuba. Relationerna mellan de två länderna härsknade. Några månader efter John F. Kennedys tillträde som USA:s president invaderade den 18 april 1961 runt 2000 exilkubaner, ledda och tränade av CIA, det kubanska fastlandet vid Playa Giron i syfte att störta Castro. Invasionen misslyckades kapitalt, delvis på grund av att Kennedy vägrat att ge amerikanskt flygunderstöd åt trupperna.

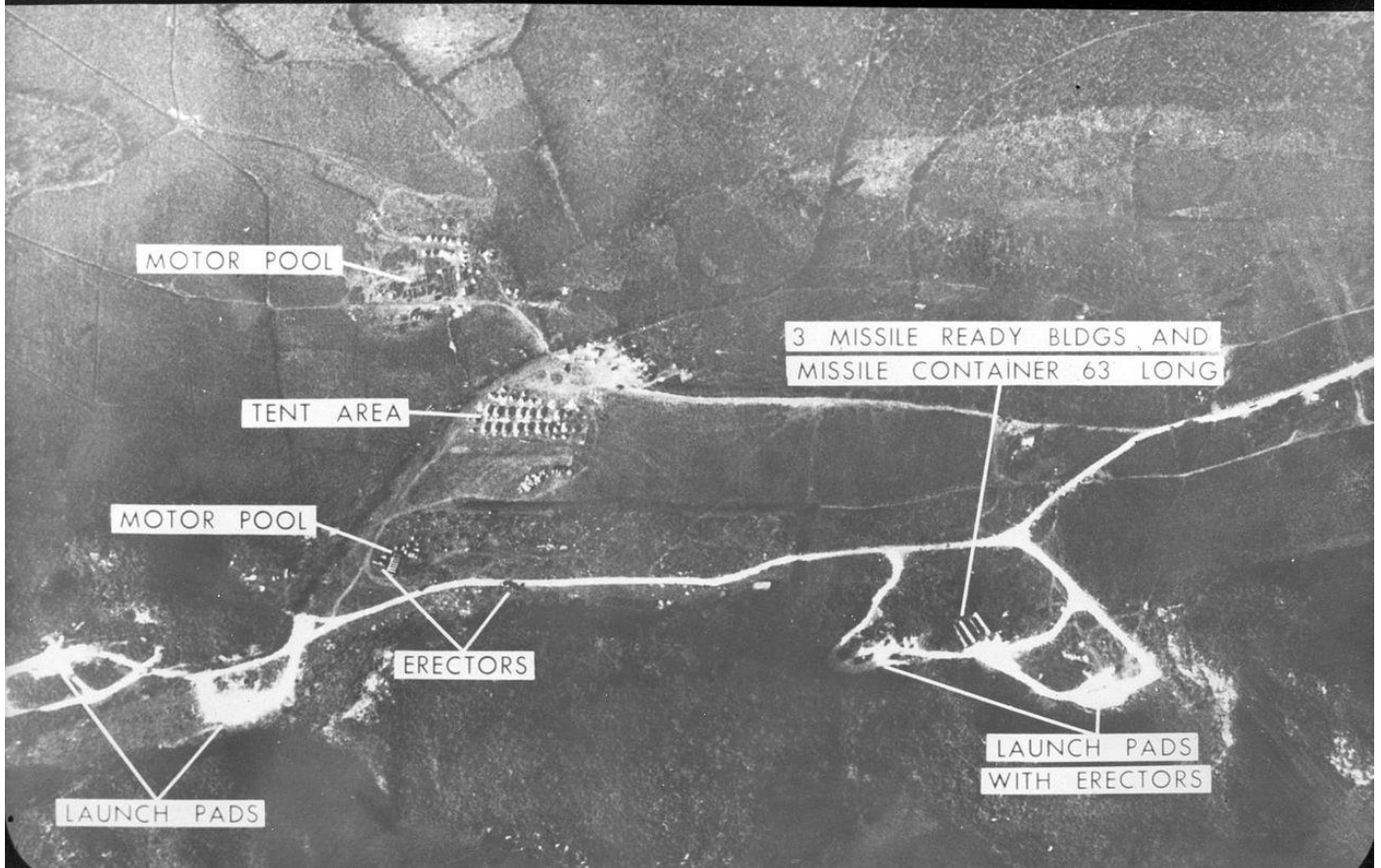
I början av 60-talet hade Nato kapacitet att slå ut en stor del av Sovjetunionens städer vid en militärkonflikt genom utplacerade robotbaser och flygfält. Warszawapaktens möjligheter att slå mot det amerikanska fastlandet var däremot begränsad. Chrusjtjov tänkte genom Operation Anadyr i hemlighet placera kärnvapenbestyckade kort- och medeldistansrobotar och flygplan på Kuba. Därmed skulle Nikita tillkännage detta tilltag för FN:s generalförsamling, och således uppvisa sig om en försvarare av socialistiska länders suveränitet. Något som bevisligen var hotat i och med den misslyckade CIA-ledda Kuba-invasionen vid Grisbukten. På det viset kunde de snabbt och billigt kompensera sitt underläge när det gällde robotar med lång räckvidd. Chrusjtjov räknade med att den nytillsatte, unge och oerfarne presidenten, som dessutom nyligen förödmjukats av fiaskot i Grisbukten, inte skulle våga sätta hårt mot hårt.

Det visade sig att Chrusjtjov hade gjort en felbedömning. Kubakrisen inleddes med att Kennedy valde att sätta hårt mot hårt och förklarade en marinblockad mot Kuba för att hindra nya robotar från att anlända. Redan detta var egentligen en krigshandling enligt internationell lag, men det formulerades som en "karantän" för att mildra reaktionerna. Efter några dagar på randen till kärnvapenkrig beordrade Chrusjtjov att skeppen skulle vända tillbaka och robotarna monteras ned. I själva verket hade USA och Sovjetunionen via hemliga diplomatiska kanaler förhandlat fram ett utbyte, som gick ut på att om USA drog tillbaka sina robotar från Turkiet och lovade att inte invadera Kuba, skulle Sovjetunionen ta bort robotarna på Kuba. I världens ögon hade dock Sovjetunionen gjort en stor prestigeförlust och USA en motsvarande vinst. Den här förhandlingen hade ägt rum över några brev där Nikita i ett av dem lovade att inte invadera Kuba om USA monterade ner och tog bort sina robotar från Turkiet. Kennedy gjorde då en väldigt vågad chansning och svarade inte på det brevet. Nikita tog bort sina baser på Kuba medan USA:s stod kvar i Turkiet. Men efter någon månad tog USA ner sina baser i både Turkiet och Italien.

MRBM FIELD LAUNCH SITE

Sagua la Grande No. 2

17 OCTOBER 1962

Amerikanskt Flygfoto över avskjutningsramper på Kuba

1950-53: Krig i Korea

Kalla kriget blir varmt, när nord-koreanska soldater korsar 38:e breddgraden, som utgör gränsen till Sydkorea, och invaderar grannlandet.

Både Nord-koreas kommunistiske ledare, Kim Il-Sung, och Sydkoreas av USA stöttade president, Syngman Rhee, har ambitioner om att ta över hela Koreahalvön. Ingendera är dock stark nog att erövra hela territoriet. Striderna böljar fram och tillbaka.

På varsin sida av frontlinjen blandar FN och Kina sig i kriget, som plågar landet. Konflikten kostar flera miljoner civila koreaner livet och tvingar ännu fler på flykt.

1961: Berlinmuren blir symbol för Kalla kriget

Armodet i det av Sovjet ockuperade DDR får mer än en och en halv miljon östtyskar att fly till väst. En varm augustinatt spänner poliser upp det första taggrådsstängslet genom Berlins gator. Snart rullar flera hundra stridsvagnar in för att omringa den delade huvudstaden. Om östtyskarna inte vill stanna frivilligt, måste de stoppas med en mur.

Under de följande tre åren skjuter en 15 kilometer lång mur upp, och 130 kilometer stängsel med 165 vaktorn kapslar in Västberlin. Familjer och vänner splittras av den ökända Berlinmuren, medan de som försöker fly ofta hamnar i ingenmansland som offer för vakternas kulor.

1961: Byggandet av Berlinmuren inleds

1961: Fiasko i grisbukten

I spetsen för sin rebellarmé har den revolutionäre Fidel Castro 1959 -störtat Batista, den av USA stöttade diktatorn på Kuba, och omvandlat ön till en socialis-tisk stat. Det tilltalar inte den amerikanska regeringen, som före revolutionen kontrollerade Kuba.

CIA börjar förbereda en invasion av ön. President John F. Kennedy ger idén sitt stöd – på villkor att styrkorna ska bestå av exilkubaner. Den 17 april landsätts 1500 militärt tränade exilkubaner i Grisbukten för att inleda en kontrarevolution. Redan efter tre dygn är de -emellertid tvungna att kapitulera. Invasionen blir den slutgiltiga brytningen mellan USA och Kuba.

1961: Kalla kriget intensifieras

Västberlin, som ligger som en oas mitt i det kommunistiska DDR, är en nagel i ögat på Sovjetunionens ledare, Nikita Chrusjtjov. Den 4 juni skickar han ett ultimatum till USA:s president, John F. Kennedy: All militär personal måste lämna Västberlin – annars tänker han blockera stadens tillfartsvägar. Kennedy låter sig dock inte hunsas.

Chrusjtjov har en plan. I öst inleder Warszawapaktens länder en stor militärövning, Operation Buria, som förbereder ett kärnvapenkrig. Flera hundra kärnvapenrobotar ska utplåna västeuropéerna, varpå östblockets soldater intar hela kontinenten. Lyckligtvis lämnar planen aldrig skrivbordet.

1962: Nära ett kärnvapenkrig

Den 16 oktober tonar USA:s president, John F. Kennedy, fram i tv-rutan med ett dystert besked till amerikanerna. Spionflygplan har tagit flygfotografier av robotanläggningar på Kuba bara lite drygt 150 kilometer från den amerikanska kusten. USA är därför plötsligt inom räckhåll för kommunistiska kärnvapen.

Mannen bakom robotanläggningarna är den sovjetiske ledaren, Nikita Chrusjtjov, som har försökt hålla basen på Kuba hemlig. Medan han desperat försöker inleda förhandlingar med USA, närmar amerikanska örlogsfartyg och stridsflygplan sig den tropiska ön. Ett kärnvapenkrig hotar att bryta ut.

1962: Kubakrisen